

Ks. dr hab. Janusz Mierzwa, Prof. UPJG
Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku
Instytut Nauk Społecznych

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgra lic. Jana Waresiaka

pt. „Hospicjum jako instytucjonalna forma pomocy i wsparcia społecznego chorego oraz jego rodziny w terminalnym etapie choroby – aspekt prawno-familiologiczny”,
napisanej w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie,
w dyscyplinie: nauki socjologiczne,
pod kierunkiem Ks. Prof. dra hab. Piotra Krocza,
Kraków 2024

Wsparcie osób nieuleczalnie chorych oraz jego rodziny, zwłaszcza w końcowym etapie choroby – to jedno z zadań realizowanych przez hospicja. Opieka świadczona w zakresie medycznym, rehabilitacyjnym, socjalnym i religijnym, stanowi podstawowy zbiór czynności wykonywanych przez zespół opieki hospicyjnej. Bezpośredni kontakt członków zespołu z chorym, często też i niepełnosprawnym a także z jego najbliższą rodziną wnosi wiele pozytywnych emocji w ich życie. Obok czynności medycznych, które ukierunkowane są głównie na leczenie objawowe, a także czynności opiekuńczych i obsługowych wynikające z potrzeb chorego, członkowie hospicjum oferują wsparcie umożliwiające chorym aktywne życie, aż do śmierci. Hospicjum wspiera także najbliższych członków rodziny podopiecznego, także po jego odejściu do wieczności. Dobrze stało się, że w nurt tego zagadnienia wpisuje się dysertacja mgra lic. Jana Waresiaka, zatytułowana „Hospicjum jako instytucjonalna forma pomocy i wsparcia społecznego chorego oraz jego rodziny w terminalnym etapie choroby – aspekt prawno-familiologiczny”, napisana w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie pod kierunkiem Ks. Prof. dra hab. Piotra Krocza. Promotorowi wyrażam słowa uznania za konsekwentne kierowanie dociekaniem analizowanego problemu badawczego, a jej Autorowi składam gratulacje za finalizację pracy. Chcę mocno podkreślić, że temat rozprawy jest niezmiernie aktualny, chociażby z uwagi na aktualne zjawisko starzenia się społeczeństwa, a w jego konsekwencji pojawienia się różnorodnych problemów społecznych, demograficznych, zdrowotnych, opiekuńczych itp., które domagają się stosownych rozwiązań.

1. Przedmiot i tytuł rozprawy

Jak pisze doktorant „Tematem rozprawy jest zagadnienie organizacji instytucjonalnej opieki paliatywno-hospicyjnej dla osób chorych w terminalnym etapie choroby oraz wsparcia ich najbliższych widziane z perspektywy prawniczej. W niniejszej rozprawie, podkreślona została podstawowa zasada, że hospicjum, mimo całego zaangażowania, często znacznej ilości personelu i wolontariuszy, a także najnowocześniejszego sprzętu, nie jest jeszcze jedną instytucją, która ma świadczyć usługę dla klientów, i w żadnym przypadku nie zastępuje rodziny w opiece nad chorym, a jedynie ją wspiera, choć może to być wsparcie bardzo aktywne (...) Ze względu na fakt, że niniejsza rozprawa zajmuje się zagadnieniem instytucjonalnej opieki paliatywno-hospicyjnej z perspektywy prawniczej, szczególna uwaga zwrócona została na regulacje prawne dotyczące opieki paliatywno-hospicyjnej w Polsce oraz na wynikające z tych regulacji ograniczenia” (s. 20-21). Uzasadniając cel swoich dociekań mgr lic. J. Waresiak we wstępie napisał, że „Celem niniejszej rozprawy jest zwrócenie uwagi na niektóre aktualnie obowiązujące regulacje prawne, które w opinii środowisk zaangażowanych w rozwój opieki paliatywno-hospicyjnej w Polsce, ograniczają dostęp do OPH i uniemożliwiają objęcie opieką paliatywno-hospicyjną wszystkich potrzebujących, jak też utrudniają opiekę nad osobami już przyjętymi do OPH. Celem rozprawy jest również zasugerowanie kierunku zmian i dalszego rozwoju prawa w kilku obszarach dotyczących opieki paliatywno-hospicyjnej. Proponowane zmiany nie obejmują całości zagadnienia, a jedynie jego niewielki fragment, ponieważ jest to obszar obecnie już bardzo rozbudowany i obejmuje wiele szczegółowych regulacji” (s. 21-22). W rozpoznawaniu tej rzeczywistości zasadniczą rolę spełnia nie tyle statystyka, co poznanie zachodzących procesów oraz konteksty ich odniesienia.

W tym miejscu należy zauważyć, że Autor pracy podejmuje zagadnienie jakościowo ważne w płaszczyźnie dociekań naukowych. Gruntowna analiza i dokonanie przekonywających syntez jest zagadnieniem godnym rozprawy doktorskiej. Należy podkreślić także, iż zasadniczy problem poznawczy rozprawy wymagał dobrego przygotowania merytorycznego i metodologicznego. Warto zauważyć, że mgr lic. J. Waresiak podejmuje zagadnienie znaczącej rangi naukowej i nowatorskie w analizowanym obszarze badawczym. Z całą pewnością można uznać, że tytuł dysertacji jest dobrze „osadzony” w starannie dobranej literaturze przedmiotu, a problem badawczy poprawnie uzasadniony. Nie mam uwag

odnośnie tytułu pracy doktorskiej, ani też do głównego problemu badawczego, zawartego w temacie rozprawy, który został logicznie sprecyzowany i nie budzi moich wątpliwości.

2. Materiał źródłowy i bibliografia

W celu rozwiązania głównego problemu poznawczego doktorant zgromadził obszerny materiał badawczy, który zamieścił w wykazie bibliograficznym na 38 stronicach (s. 256-294). Podzielił go na: 1 Źródła i akty prawne (308 pozycji); 2. Literatura przedmiotu (118 poz.) i 3. Netoteka (49 poz.). Należy podkreślić nie tylko zasobność zgromadzonego materiału badawczego, ale także jego logiczne uporządkowanie, w którym literatura źródłowa i akty prawne stanowią 2/3 objętości analizowanych materiałów. Jak pisze Autor w jego dociekaniach „wykorzystane zostały akty normatywne, zarówno aktualnie obowiązujące, jak i te obowiązujące w przeszłości, które przyczyniły się do powstania i rozwoju określonych instytucji. Należy zwrócić uwagę, że ilość aktów prawnych różnego rzędu, regulująca różne aspekty funkcjonowania hospicjum, oraz szeroko pojętej opieki paliatywnej, jest bardzo duża i praktycznie właściwie przekracza już możliwości ich spełnienia wyłącznie przy pomocy sił o charakterze wolontariackim” (s. 22). Dlatego doktorant podjął się pionierskiej próby „zdiagnozowania skuteczności istniejącego stanu prawnego dotyczącego opieki paliatywno-hospicyjnej (...) skierowane zostało zapytanie do ponad czterystu ośrodków hospicyjnych, prowadzonych w różnych formach prawnych i strukturach organizacyjnych, z prośbą o wyrażenie swojej opinii dotyczącej funkcjonujących obecnie rozwiązań prawnych, oraz trudności natury formalno-prawnej z jakimi się spotykają w swojej działalności, z ewentualnym wskazaniem propozycji zmian, które by w pewnym stopniu mogły ułatwić wykonywanie opieki paliatywno-hospicyjnej oraz wpływać pozytywnie w jeszcze większym niż obecnie stopniu, na rozwój świadomości społecznej dotyczącej opieki paliatywno-hospicyjnej i kształtowanie wizerunku hospicjum jako głęboko humanitarnej instytucji otaczającej opieką osoby znajdujące się u kresu życia, oraz udzielające wszechstronnego wsparcia rodzinie i bliskim osoby chorej, a równocześnie łamiące funkcjonujące jeszcze stereotypowe postrzeganie hospicjum jako „umieralni”, przed którą przeciętny człowiek nawet w pewnym stopniu czuje lęk” (s. 22-23). Efekty przeprowadzonego sondażu diagnostycznego techniką elektroniczną zostały zamieszczone w pracy jako postulaty „De lege lata i de lege ferenda” (s. 164-183).

Autor dysertacji bardzo dobrze wykorzystał w pracy zgromadzony materiał analityczny i empiryczny oraz należycie wywiązał się z postawionego sobie zadania. Na szczególną

uwagę zasługują analizy źródeł, aktów prawnych oraz postulaty z sondażu diagnostycznego, w których „zaprezentowane zostały propozycje kilku rozwiązań, które w pewnym stopniu mogą ułatwić rozwój OPH. Zostały one sformułowane jako konkluzje po przeprowadzonych konsultacjach z wieloma osobami prowadzącymi ośrodki hospicyjne, a także własnych obserwacji związanych z dostępnością do OPH” (s. 165).

3. Metody badawcze

Autor tak określił swoją konceptualizację badawczą: „Dla realizacji celu przeprowadzonego projektu badawczego zostały zastosowane cztery zasadnicze procedury badawcze. Główna metoda to analiza powszechnie obowiązujących bardzo licznych aktów normatywnych o różnej hierarchii ważności: ustaw, rozporządzeń ministrów, zarządzeń Prezesa NFZ, akty prawa wewnętrznego organizacji lekarskich, standardy opieki hospicyjno-paliatywnej uchwalane przez Stowarzyszenia zajmujące się koordynacją opieki paliatywno-hospicyjnej, prawo wewnętrzne przyjmowane przez hospicja celem regulacji zasad funkcjonowania na ich terenie wolontariatu itp. Dzięki tej metodzie możliwe stało się ustalenie obecnie istniejących podstaw prawnych i szeroko rozumianego oprzyrządowania prawnego regulującego różne aspekty opieki paliatywno-hospicyjnej i wiążące się z tą opieką wyzwania. Druga metoda obejmowała wywiad środowiskowy przeprowadzony w formie rozmów z osobami kierującymi jednostkami prowadzącymi hospicja lub osobami delegowanymi do udzielenia informacji dotyczących różnych aspektów prowadzenia hospicjum; lekarzy (dyrektorów ds. medycznych), pielęgniarek (przełożonych pielęgniarek), osób zajmujących się organizacją wolontariatu itp. (...) Trzecia, metoda historyczna, pozwoliła na krótki zarys historii rozwoju opieki nad osobami chorymi na przestrzeni wieków. (...) Przegląd został ograniczony do instytucji charytatywnych funkcjonujących w świecie judeochrześcijańskim (...) Czwartą metodą zastosowaną w niniejszej rozprawie, to metoda introspekcyjna. Spostrzeżenia wynikające z udziału autora w opiece nad bliską osobą chorą na nowotwór i udziałem w naturalnym, rodzinnym „zespołe hospicyjnym” pracującym przez pół roku przez siedem dni w tygodniu i 24 godziny na dobę w naturalnym „hospicjum domowym” bez pomocy wyspecjalizowanego zespołu lekarsko-pielęgniarskiego jakim dysponuje profesjonalne hospicjum domowe” (s. 25-27).

Użyte w pracy metody badawcze są powszechnie stosowane przy analizie podobnych zjawisk życia społecznego. Całościowe studium dysertacji pozwala na stwierdzenie, że te

metody są właściwe, a zastosowane narzędzia i techniki badawcze nie budzą żadnych wątpliwości.

4. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja rozprawy została podporządkowana głównemu założeniu badawczemu, a swoje analizy w tym względzie doktorant przeprowadził w pięciu rozdziałach pracy, które poprzedza abstrakt, słowa kluczowe, spis treści, wykaz skrótów i wstęp, a zamyka punkt pt: „postulaty de lege lata i de lege ferenda, zakończenie, aneksy i bibliografia. We wstępie Autor szczegółowo zaprezentował i uzasadnił zawartość merytoryczną poszczególnych rozdziałów (s. 23-25). W tym miejscu chciałbym zgłosić dwie drobne techniczne uwagi, a mianowicie: 1) Wykaz skrótów powinien być zamieszczony po opisie bibliograficznym, a abstrakt i słowa kluczowe po Zakończeniu (przed Summary); 2) Punkt pt: „Postulaty de lege lata i de lege ferenda” warto byłoby włączyć w treść Rozdziału V, jako: 5.3.

Swoje dociekania badawcze Autor rozprawy konkluduje: „Rozprawa została zadedykowana opiece paliatywno-hospicyjnej, jako wyzwaniu przed którym stała, stoi lub w przyszłości będzie stać każda rodzina, jak też różnym formom wsparcia instytucjonalnego, jakie może zapewnić społeczeństwo, aby rodzina mogła się z tego wyzwania wywiązać jak najlepiej. Zaproponowane zostały propozycje zmian w obecnie obowiązującym stanie prawnym dotyczącym opieki paliatywno-hospicyjnej, celem ułatwienia funkcjonowania i dalszego jej rozwoju” (s. 184). „Wartościowe byłoby przeprowadzenie badań o charakterze komparatystycznym i porównanie rozwiązań prawnych obowiązujących w Polsce ze sposobem regulacji podobnych obszarów w innych krajach, które później niż Polska wprowadziły na swoim obszarze opiekę paliatywno-hospicyjną, ale korzystając z doświadczeń i obserwacji, między innymi polskich, zastosowały u siebie bardziej nowoczesne i funkcjonalne rozwiązania prawne” (s. 194). Jest to poprawny tok rozumowania, zgodny z przyjętą wcześniej metodologią badawczą, dzięki której Autor wnikliwie prześledził swoją warstwę argumentacyjną w oparciu o zastosowane metody, narzędzia i techniki badawcze.

5. Analiza treści

W prezentowanej recenzji pracy doktorskiej mgra lic. Jana Wareziaka trudno jest ukazać pełną treść rozprawy z podjętymi przez Autora wyzwaniami badawczymi, a tym bardziej

trudno jest ustosunkować się do poszczególnych kwestii. Powinno zatem wystarczyć ogólne zapewnienie recenzenta o istotnej wartości poznawczej i naukowej przedstawionych wyników analiz oraz syntez. Aprobując całość dociekań doktoranta chciałbym zwrócić uwagę na kilka spraw, które będą także pytaniami do dyskusji podczas publicznej obrony.

Najpierw chciałbym podkreślić:

- bardzo dobry tok przeprowadzonych analiz;
- logiczne syntezy analizowanych kwestii badawczych;
- wartościowe wstępy i podsumowania poszczególnych rozdziałów;
- obszerny materiał źródłowy;
- cenne postulaty;
- właściwy język i styl pracy.

Moje uwagi:

Recenzja jest przede wszystkim krytyczną, rzetelną i życzliwą oceną pracy. Chciałbym zwrócić uwagę na kilka drobnych szczegółów. Moim zdaniem warto byłoby:

- zmienić kolejność niektórych zapisów, np. wykaz skrótów, abstrakt, słowa kluczowe – o czym wcześniej była mowa;
- punkt pt: „Postulaty de lege lata i de lege ferenda” włączyć w treść Rozdziału V, jako: 5.3. Postulaty de lege lata i de lege ferenda;
- dodać krótkie wprowadzenie do Rozdziału V.

Powyższe uwagi w niczym nie umniejszają wartości przedstawionej do recenzji rozprawy. Stanowi ona bowiem twórczy krok w kierunku problematyki ważnej naukowo, zarówno w płaszczyźnie teoretycznych analiz, jak i w płaszczyźnie praktycznych rozwiązań.

Pytania do dyskusji:

- Jaka jest perspektywa rozwoju hospicjów w Polsce w kontekście aktualnie obowiązującego stanu prawnego?
- Jak można byłoby wprowadzić postulaty de lege lata i de lege ferenda w aktualną praktykę i prawodawstwo? Mój dylemat: czy taka implementacja

nie pogorszyłaby aktualnej sytuacji, czy może należałoby uchwalić zupełnie nowy akt prawny, wzorując się na najlepszych światowych rozwiązaniach?

- Jakie rozwiązania mógłby zaproponować doktorant dla hospicjów w Polsce w kontekście dynamicznie starzejącego się społeczeństwa?

Podsumowując stwierdzam, że główny problem badawczy zawarty w tytule opracowania został rozwiązany, metody badawcze użyte w pracy są poprawne, wywód logiczny, a język ścisły, jasny i naukowo poprawny. Cała rozprawa doktorska w swojej strukturze jest logiczna, a poszczególne jej rozdziały i podrozdziały wyczerpują główny przedmiot zainteresowań badawczych Autora. Wnioski wyprowadzone z analiz są właściwe. Autor dysertacji w przekonujący sposób dał dowód, że potrafi zarówno myśleć twórczo, jak i pracować naukowo.

Wyrażam przekonanie, że recenzowana dysertacja spełnia warunki stawiane pracom doktorskim, określone w obowiązujących przepisach prawa o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. i może być podstawą do dalszych etapów procedowania, celem nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktor w dyscyplinie nauk socjologicznych.

Ks. Dr hab. Janusz Mierzwa, Prof. UPJG



Sanok, 18 maja 2024 r.

Handwritten scribbles or faint text, possibly illegible.